

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР

«ІНСТИТУТ ВІНОГРАДАРСТВА І ВІНОРОБСТВА
ІМ. В.Є. ТАЇРОВА»

**КОЗАР
ІВАН МИХАЙЛОВИЧ**

85-річчю від дня народження
вченого присвячується

**БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА 1964-2008 РОКИ**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ ВІНОГРАДАРСТВА І ВІНОРОБСТВА ІМЕНІ
В.Є. ТАЇРОВА»

**КОЗАР
ІВАН МИХАЙЛОВИЧ**

***БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА 1964–2008 РОКИ***

***85-річчю від дня народження
вченого присвячується***

УДК 016:634.8
К 59

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова»
протокол № 1 від 11.01.2025 р.

Укладачі:

Ковальова І.А. – директор, д-р с.-г. наук, ст. дослідник, член-кор. НААН України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки;
Суховілова В.М. – науковий співробітник відділу НД з ПІВ та МІ;
Король С.С. – провідний фахівець відділу НД з ПІВ та МІ

Науковий редактор

Ковальова І.А. – директор, д-р с.-г. наук, ст. дослідник, член-кор. НААН України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

Рецензенти:

Мулюкіна Н.А. – заступник директора з наукової роботи, д-р с.-г. наук, член-кор. НААН України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки;
Зеленянська Н.М. – д-р с.-г. наук, заступник директора з науково-інноваційної діяльності, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

Козар Іван Михайлович : біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1964-2008 рр.
/ ННЦ «Ін-т виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова»; уклад. :
І. А. Ковальова, В. М. Суховілова, О. С. Запорожан. Одеса, 2025. 44 с.

У виданні відображено основні етапи життєвого та творчого шляху вітчизняного вченого з питань захисту винограду, кандидата біологічних наук Козаря Івана Михайловича. Видання присвячене 85-річчю від дня народження вченого і містить біографічні матеріали, бібліографію наукових праць з 1964 по 2008 рр.

Розміщення матеріалу – хронологічне, всередині рубрик алфавітне.

Покажчик розрахований на науковців у галузі сільського господарства, зокрема виноградарства, фітопатології та захисту рослин, істориків науки, керівників і фахівців-винагарарів, фермерів, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться історією вітчизняної аграрної науки.

РОЗДІЛ I

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ КОЗАРЯ ІВАНА МИХАЙЛОВИЧА

- 30 січня 1940** Народився в селищі Ільниця Іршавського району Закарпатської області
- 1947-1957** Навчався в Ільницькій середній школі, отримав срібну медаль
- серпень 1957-
серпень 1959** Працював машиністом шахтних механізмів Ільницького шахтоуправління
- 5 вересня 1959** Поступив до Львівського сільськогосподарського інституту на агрономічний факультет
- липень 1964** Працював агрономом в радгоспі ім. Калініна Берегівського району Закарпатської області
- січень 1965** Головний агроном міжгірського районного управління сільського господарства Закарпатської області
- січень 1967** Старший лаборант, потім молодший науковий співробітник лабораторії вірусології Всесоюзною науково-дослідної станції раку картоплі, місто Чернівці
- лютий 1968** Аспірант Всесоюзного інституту захисту рослин за фахом фітопатологія і захист рослин
- 6 квітня 1972** Захист кандидатської дисертації у Всесоюзному інституті захисту рослин за темою «Дія нових фунгіцидів на хвороби та виноградну лозу залежно від способів їх застосування», місто Ленінград
- 10 листопада
1972** Рішенням ВАК ради ВІЗР присуджено звання кандидата біологічних наук
- лютий 1971** Старший науковий співробітник – згодом завідувач лабораторії токсикології Всесоюзної науково-дослідної протифілоксерної станції
- січень 1977** Старший науковий співробітник лабораторії захисту рослин Українського науково-

- дослідного інституту виноградарства і
виноробства ім. В.Є. Таїрова
- 9 квітня 1977** Завідувач лабораторії захисту рослин
Українського науково-дослідного інституту
виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова
- 24 квітня 1985** Завідувач сектору захисту рослин Українського
науково-дослідного інституту виноградарства і
виноробства ім. В.Є. Таїрова
- 1 січня 1989** Завідувач лабораторії захисту рослин
Українського науково-дослідного інституту
виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова
- 25 березня 2008** Вийшов на пенсію

КОЗАР ІВАН МИХАЙЛОВИЧ¹

Козар Іван Михайлович народився 30 січня 1940 року у селі Ільниця Іршавського району Закарпатської області. Там же у 1957 році зі срібною медаллю закінчив Ільницьку середню школу.

Він не скористався своїм правом вступу до вищих навчальних закладів без вступних іспитів після закінчення школи, і працевлаштувався на роботу в Ільницьке шахтоуправління. Працював машиністом насосної станції шахти, машиністом транспортерів та іншої шахтної техніки.

У 1959 році вступив на агрономічний факультет Львівського сільськогосподарського інституту, який закінчив у 1964 році, отримавши диплом з відзнакою та кваліфікацію «вчений агроном». В інституті активно займався роботою у наукових гуртках. Дипломну роботу виконував на кафедрі захисту рослин. За результатами навчання та захисту дипломної роботи на тему «Ефективність нових фунгіцидів проти хвороб винограду» отримав рекомендацію Вченої ради інституту для вступу до аспірантури.

Після закінчення інституту працював агрономом з насінництва в колгоспі ім. Калініна Березівського району та головним агрономом Міжгірського районного управління сільського господарства Закарпатської області.

У 1968 році був прийнятий на роботу молодшим науковим співробітником лабораторії вірусології Всесоюзної науково-дослідної станції з раку картоплі Інституту захисту рослин. Брав участь у проведенні досліджень з вивчення ареалу вірусних хвороб картоплі, їх шкодочинності в умовах різних зон картоплярства Чернівецької області.

У тому ж році вступив до аспірантури Всесоюзного науково-дослідного інституту захисту рослин. За планом аспірантської підготовки проводив дослідження особливостей дії нових фунгіцидів на розвиток хвороб винограду, на агробіологічні показники і врожай виноградної рослини, залежно від способів застосування препаратів. Польові дослідження проводив у Чернівецькій області на станції раку картоплі в умовах інтенсивного ураження виноградників мілдью,

¹ Власов В. В., Шерер В. А. Учёные-таировцы в истории института. Одесса : ННЦ «ИВиВ им. В. Е. Таирова», 2013. Вып. 1. С. 193-196.

оїдіумом, сірою гниллю та іншими грибними хворобами.

У 1970 році, після закінчення аспірантури, І.М. Козаря запросили на роботу науковим співробітником Всесоюзної науково-дослідної протифілоксерної станції. Він працював на посаді наукового співробітника та завідувача лабораторії токсикології з удосконалення методів знезараження виноградного посадкового матеріалу від філоксери, вивчення ефективності методів боротьби зі шкідником. За підсумками досліджень у 1974 році МСГ СРСР затвердило «Тимчасові вказівки щодо вологого знезараження виноградного посадкового матеріалу від філоксери».

У 1977 році за конкурсом був прийнятий на посаду старшого наукового співробітника лабораторії захисту рослин Інституту виноградарства та виноробства ім. В.Є. Таїрова. З 1979 року протягом 28 років працював завідувачем лабораторії захисту рослин.

У ці роки лабораторія захисту рослин щорічно здійснювала моніторинг фітосанітарної ситуації на виноградниках України, складала огляди поширення основних хвороб та шкідників, розробляла прогнози їх розвитку для планування обсягів закупівель засобів захисту винограду для всіх типів господарств України.

Щорічно проводились обласні та міжрайонні семінари спеціалістів, керівників господарств з особливостей захисту насаджень винограду з урахуванням фітосанітарної ситуації.

Для контролю якості засобів захисту винограду від хвороб та шкідників лабораторія захисту рослин щорічно проводила порівняльні випробування основних препаратів, що використовувалися господарствами України для захисту винограду від хвороб та шкідників.

Більшість нових фунгіцидів та інсектоакарицидів вітчизняного сортименту, рекомендованих Держхімкомісією для захисту винограду, випробовувалися в лабораторії захисту рослин за програмою Державних випробувань.

У зв'язку з різким посиленням шкодочинності на виноградниках чорної плямистості (екскоріозу), інфекційного всихання (чорне відмирання рукавів та еutipіоз), ески та інших хвороб, які вражають багаторічні органи виноградних кущів, лабораторією вперше було розроблено програми з вивчення їхнього ареалу та розроблення заходів боротьби з ними. Підвищення шкідливості цієї групи хвороб було спричинене посиленням агресивності їхніх збудників та широким впровадженням у виробництво технології вирощування

насаджень на високих штамбах, за якої виноградні кущі накопичують велику кількість багаторічної деревини, що не змінюється впродовж усього періоду експлуатації насаджень.

Лабораторією захисту рослин проведено глибокі дослідження особливостей розвитку хвороб на всіх етапах технологічного процесу виробництва саджанців.

Дослідження лабораторії захисту рослин ІВіВ ім. В.Є. Таїрова під науковим керівництвом І.М. Козара за останні роки були спрямовані на розробку технології захисту винограду за мінімального застосування хімічних засобів. Різке скорочення пестицидного навантаження на навколишнє середовище та врожай винограду забезпечує розроблена екологічно безпечна технологія захисту винограду від гронової листовійки та кліщів.

У всіх країнах промислового виноградарства проти гронової листовійки проводять від 3 до 5-6 і більше обприскувань виноградників інсектицидами, а для захисту насаджень від кліщів широко застосовуються акарициди. Розроблена у відділі екологічно безпечна технологія захисту винограду від гронової листовійки та кліщів передбачає одне обприскування насаджень інсектоакарицидами на початку відродження гусениць першого покоління гронової листовійки. Цей період збігається з фазою активного заселення виноградних кущів кліщами. Технологія забезпечує надійний захист урожаю за різкого скорочення витрат препаратів та збільшенні періоду від їх застосування до збирання врожаю. Отриманий урожай винограду придатний для дієтичного та дитячого харчування. Технологію прийнято в усіх виноградарських господарствах України.

За підсумками досліджень 1972 року І.М. Козар захистив кандидатську дисертацію та отримав науковий ступінь кандидата біологічних наук. У 1982 році йому присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника за спеціальністю «фітопатологія та захист рослин».

І.М. Козар опублікував понад 150 наукових праць з проблеми захисту винограду від хвороб та шкідників.

Він є автором «Довідника захисту винограду від хвороб, шкідників та бур'янів», співавтор трьох підручників з курсу «Виноградарство» для вишів, укладач окремих збірок «Праці ВНДІЗР» та наукового збірника ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» «Виноградарство і виноробство» та інших наукових праць.

У 2008 році І. М. Козар вийшов на пенсію, але зв'язок з інститутом не перериває.

ЛАБОРАТОРІЯ ЗАХИСТУ РОСЛИН²

Захист виноградників від хвороб та шкідників завжди був у центрі уваги Виноробної станції та Інституту виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова.

1899 року, за шість років до організації Виноробної станції, при редакції журналу «Вісник виноробства» було створено Патологічне бюро, співробітники якого визначали хвороби і шкідників виноградної лози в зразках, що надсилалися виноградарями з різних місць, давали поради та рекомендації щодо захисту насаджень.

В.Є. Таїров залучив до роботи в бюро найвидатніших фітопатологів та ентомологів того часу. Консультантами бюро працювали: А.А. Ячевський, А.А. Силантьєв, С.М. Мокржецький, І.Л. Сербінов, професор Агрономічного інституту в Парижі П'єр Віала та інші. У звітах Станції, які публікувалися з 1905 року, наводяться результати роботи Патологічного бюро з переліком виявлених у різних зонах виноградарства хвороб і шкідників винограду. Появу та поширення хвороб та шкідників винограду відображали також «Статистико-економічні відомості...», що з 1908 року щорічно публікувалися в журналі «Вісник виноробства».

У журналі «Вісник виноробства» часто публікувалися оглядові статті, що відображали стан вивченості різних хвороб та шкідників за кордоном і рекомендації щодо захисту від них виноградників.

1916 року при Виноробній станції було відкрито відділи фітопатології та ентомології. Там було покладено вивчення шкідників і хвороб як винограду, так і інших культур. Зокрема, відділ ентомології брав участь у спостереженнях за комірним довгоносом у зв'язку з масовим псуванням запасів зерна у воєнний час.

Відділом фітопатології керував професор Одеського сільськогосподарського інституту І.Л. Сербінов. Це був перший у Росії дослідник бактеріозів рослин, ним були написані зведені роботи з цих хвороб та розроблена методика їх вивчення на різних

² Сто лет дорогою В.Е. Таирова. Одесса : ННЦ «ИВиВ им. В. Е. Таирова», 2004. С. 94-101.

сортах винограду. В своїй роботі «До питання фізіологічної плямистості листя американських сортів винограду» (1919) І.Л. Сербінов уперше показав, що причиною плямистості листя американських сортів та гібридів-прямих виробників часто є ураження їх мілдью та оїдіумом.

Через відсутність коштів, наприкінці 1917 року відділи фітопатології та ентомології були закриті. І.Л. Сербінов продовжував вивчати хвороби винограду в Одеському сільськогосподарському інституті.

У 1926 році відділи фітопатології та ентомології було відновлено.

На жаль, всі архівні матеріали довоєнного періоду втрачено і про роботу станції та інституту за цей період можна судити тільки за наявними публікаціями. Вони є свідченням того, що наукова діяльність Станції та інституту в галузі захисту винограду від хвороб та шкідників із самого початку відповідала світовому рівню.

В.Є. Таїров проходив стажування в наукових установах Європи в ті роки, коли філоксера знищувала кореневласні насадження найкращих сортів винограду Франції, Німеччини, Італії та інших країн. Високоякісні європейські сорти винограду виявилися абсолютно нестійкими до цього шкідника. Проникнення філоксери на територію Молдови, України, Кавказу вимагало невідкладного пошуку способів ведення виноградарства в умовах поширення філоксери.

В.Є. Таїров із властивою йому енергією займався питаннями впровадження культурального методу захисту насаджень від філоксери. У пресі, у виступах на засіданні протифілоксерних комітетів, у доповідних записках до Вченого комітету Міністерства землеробства він доводив доцільність поступового переведення виноградників на філоксеростійкі підщепи в районах поширення шкідника.

У 1899 році В.Є. Таїров був призначений консультантом Міністерства землеробства з філоксерних питань.

Після революційних подій та громадянської війни Виноробна станція розширила свою діяльність з філоксерної проблеми. У 1926 році з ініціативи В.Є. Таїрова було створено перший у Росії розплідник, закладено маточники щеплених і подвійних лоз, побудовано комплекс приміщень для щеплень. Комплекс виробляв мільйон щеплень на рік.

У цей же період на станції розгортаються дослідження щодо філоксери. Відомості про особливості розвитку філоксери в умовах України були відсутні. Дані з біології філоксери були відомі лише за матеріалами зарубіжних дослідників. 1926 році ентомологом виноробної станції І.В. Васильєвим було розпочато дослідження особливостей розвитку філоксери. У природних та лабораторних умовах були виявлені зимуючі стадії філоксери та умови їхньої перезимівлі, кількість генерацій, тривалість та умови розвитку, плодючість, природні вороги філоксери тощо.

У 1927 році при Виноробній станції було організовано стаціонарний пункт вивчення філоксери за кошти Державного інституту дослідної агрономії. Ці кошти дали змогу створити при відділі ентомології спеціальну лабораторію, забезпечити її приладами, поповнити бібліотеку відділу, збудувати інсектарій, закласти спостережні пункти в зараженій філоксерній зоні виноградарства України.

У 1927-1934 роках ентомологом П.І. Єгоровим були проведені оригінальні дослідження з питань виживання філоксери в так званих імунних пісках (які містять щонайменше 90% кварцових частинок). Ця наукова робота становила особливий інтерес для вирішення питань організації карантинних протифілоксерних розплідників.

Ще 1860-1890 роки багато дослідників спостерігали випадки нормального розвитку виноградних кущів на піщаних ґрунтах. Поступово ці відомості переросли в теорію про імунність пісків до філоксери та про здатність пісків знезаражувати рослини винограду від цього шкідника. П.І. Єгоров, проаналізувавши наявні публікації з цього питання та стан вивченості проблеми, дійшов висновку, що «всі автори питання лише обговорювали і ніхто його не вивчав експериментально». Рішення «про бажаність вивчення піщаних ґрунтів з метою визначення причин та ознак їхньої антифілоксерності» було винесено особливою нарадою по боротьбі з філоксерою ще 1895 року. Проте надалі дослідники цього питання обмежувалися лише закордонними відрядженнями.

Рекогносцирувальні дослідження, проведені 1927 року на Цюрупинських пісках П.І. Єгоровим, О.М. Кириченком, Д.В. Знойком та Г.О. Маречеком показали, що впродовж квітня-вересня філоксера не тільки вижила, а й на корінні були всі стадії її розвитку.

У зв'язку з отриманими результатами було доручено Українському НДВіВ за погодженням із Сектором карантину НКЗ СРСР і за планом Української карантинної лабораторії з 1931 по 1934 році вивчити питання імунності пісків та тривалості виживання філоксери на пісках. Досліди було проведено П.І. Єгоровим у Цюрупинську на ділянці з вмістом у піску 99,6% кварцових частинок. Ці дослідження показали, що «у будь-якому піщаному ґрунті ... філоксера може жити і розвиватися», що негативна дія дрібнозернистих пісків проявляється лише в механічному обмеженні пересування філоксери, що «піщані ґрунти не можуть служити ... засобом знезараження посадкового матеріалу» від філоксери.

Відділ захисту рослин інституту спільно з Українською карантинною лабораторією проводили широкі обстеження виноградників України з метою виявлення ареалу філоксери. Перше суцільне обстеження виноградників було проведено у 1925-1929 роках. У цей період філоксеру було виявлена майже у всіх південних районах правобережної частини, а також у деяких районах лівобережної частини України.

Друге суцільне обстеження виноградників було проведено у 1932-1934 роках. Воно дало змогу уточнити межі суцільного та часткового зараження насаджень, виділити вільну зону кореневласного виноградарства, скласти карту поширення філоксери на виноградниках України. Наркомзем Союзу РСР ухвалив офіційну постанову про протифілоксерний карантин (№ 345 від 13 січня 1935 р.), що сприяло загальному поліпшенню справи захисту виноградників від філоксери.

У 1948 році в Одесі було організовано Всесоюзну науково-дослідну протифілоксерну станцію, яка займалася усім комплексом досліджень щодо філоксери. Тому до тематики інституту дослідження з філоксери не включалися. Відділом захисту рослин проводились тільки спостереження за станом кореневласних насаджень європейських сортів винограду та гібридів-прямих плідників в умовах зараження філоксерою.

У 1950-1960 роках в Україні проводилися посадки кореневласних європейських сортів винограду в зараженій філоксерній зоні. Я.І. Принц, І.А. Казас, В.В. Зотов та інші дослідники вважали, що ряд європейських сортів винограду (Ркацители, Мцване, Каберне Совіньйон, Копчак, Грецький рожевий, Коарна нягра, Плавай та ін.), в умовах високого агрофону,

при дотриманні просторової ізоляції та при періодичній фумігації ґрунту, зможуть деякий час плодоносити в умовах зараження філоксерою.

Однак на шостий – сьомий рік після посадки виноградників кореневласними саджанцями, кущі, як правило, відставали у рості, врожайність їх різко падала. Кореневласні виноградники ставали нерентабельними та їх викорчувували.

Для з'ясування ступеня стійкості європейських сортів винограду до філоксери у 1957-1958 роках була закладена дослідна ділянка кореневласними та щепленими саджанцями 46 сортів (О.С. Комарова).

У 1960-1963 роках закладено другу дослідну ділянку, на якій було висаджено 22 сорти винограду та філоксеростійкі клони, виділені на кореневласних насадженнях України та Молдови. Вивчення стану виноградних кущів на цих ділянках з 1960 року було включено до тематики відділу захисту рослин інституту. Дослідження показали різке пригнічення маси приросту та продуктивності кореневласних кущів вже на п'ятому - шостому році їхнього життя.

З появою в Україні маточників підщепних сортів винограду постала проблема захисту їх від листової форми філоксери. До 1939 року як основний захід боротьби з нею рекомендувалося видалення вручну першого листа з травневими галлами. Зрозуміло, такі способи боротьби були малоефективними, і відділ захисту рослин інституту розпочав розробку раціональних способів боротьби з листовою формою філоксери.

У 1938 році інститутом було вперше випробувано 6 інсектицидів проти листової форми філоксери та розроблено технологію їх застосування.

Історія підтвердила правильність підходів В.Є. Таїрова до вирішення філоксерної проблеми. Незважаючи на величезні витрати на карантинні та інші протифілоксерні заходи, шкідник знищив практично всі насадження європейських сортів винограду. Це змусило виноградарів культивувати виноградники на стійких до філоксери підщепах.

На виноградниках поширені три види листовійок: гронова (*Lobesia botrana* Den. e. Schiff.), двольотна (*Sparganothis pilleriana* Den. e. Schiff.) і виноградна (*Eupoecilia ambiguella* Hb.). Як небезпечні шкідники виноградників вони давно привертали увагу дослідників.

У 1932-1936 роках П.І. Єгоровим вперше було проведено

спеціальні дослідження особливостей розвитку двольотної листовійки на виноградниках України. Ним було встановлено ареал, детально вивчено біологію шкідника та випробувано різні способи боротьби з ним. Ці роботи дали змогу встановити залежність чисельності та шкідливості двольотної листовійки від метеорологічних умов року та агротехнічних особливостей вирощування винограду. Проте, чисельність і шкідливість двольотної листовійки постійно посилювалася. З 1960 року відділ захисту рослин знову включив у план дослідження з розробки ефективних способів боротьби з нею. Необхідність цих досліджень диктувалася появою нових більш ефективних пестицидів, методи та терміни застосування яких проти двольотної листовійки вимагали розробки. Тоді ж у всіх зонах виноградарства спостерігалось збільшення чисельності та шкідливості виноградної та гронової листовійок. В.Т. Пихова у 1960-1969 рр. детально вивчила біофенологію виноградної листовійки в різних екологічних умовах, роль паразитів та хижаків у регулюванні її чисельності, ефективність хімічної та променевої стерилізації лялечок, ефективність інсектицидів проти шкідника.

У 1961 році А.А. Романченко вперше почав вивчати та розробляти заходи боротьби з гроновою листовійкою винограду, яка досі попередніми дослідженнями на виноградниках України не відзначалася. Він детально вивчив біофенологію гронової листовійки, місця зимівлі, шкодочинність гусениць, роль ентомофагів у регулюванні чисельності, ефективність нових інсектицидів проти шкідника. Розроблена О.О. Романченком система захисту винограду від гронової листовійки передбачала три обробки насаджень інсектицидами.

Далі цією проблемою займалася М.Л. Безкровна. Вона вивчала ефективність нових інсектицидів та біопрепаратів проти гронової листовійки при застосуванні їх за схемою, запропонованою О.О. Романченком.

З 1978 року питання захисту винограду від гронової листовійки було доручено І.М. Козарю. Аналіз існуючої системи боротьби з гроновою листовійкою в господарствах показав, що низька ефективність багаторазових обробок насаджень інсектицидами пов'язана з неякісними прогнозами та несвоєчасним застосуванням препаратів. Тому 1978 року на республіканській конференції виноградарів та вчених було запропоновано провести обприскування плодоносних насаджень інсектицидами проти гронової листовійки у

строки, встановлені лабораторією захисту рослин ІВіВ ім. В.Є. Таїрова. Цю ініціативу одразу підтримали генеральні директори Одеського та Миколаївського «Радгоспвінтрестів» Р.В. Гулієв та В.М. Матіато, які провели велику роботу щодо своєчасного та якісного обприскування виноградників. У результаті вперше було отримано відмінні результати застосування інсектицидів проти гронової листовійки.

У 1978-1985 роках лабораторією захисту рослин щорічно уточнювалась біофенологія гронової листовійки, вивчалася ефективність нових інсектицидів та біопрепаратів проти шкідника. Господарства за рекомендаціями інституту проводили три обробки насаджень інсектицидами й отримували добрі результати.

З 1985 року розпочато розробку екологічно безпечної системи захисту винограду від гронової листовійки. Створена технологія передбачає спостереження за динамікою льоту метеликів усіх поколінь гронової листовійки, розробку прогнозів чисельності та шкідливості шкідника та визначення оптимальних термінів застосування інсектицидів. Вона передбачає одноразове обприскування плодоносних насаджень інсектицидами на початку відродження гусениць першого покоління, що настає через 10-12 днів від початку льоту метеликів. Проти другого покоління гронової листовійки проводять обприскування тих ділянок виноградників, де гусеницями першого покоління було пошкоджено понад 3-5% суцвіть та грон. Ця технологія забезпечує надійний захист урожаю при зниженні обсягів застосування інсектицидів на 66%, збільшенні періоду від останньої обробки до збирання врожаю в 3-4 рази порівняно з термінами, які регламентуються. Отриманий при цьому врожай придатний для дієтичного та дитячого харчування.

У 2000 році екологічно безпечна технологія схвалена вченою радою ІВіВ ім. В.Є. Таїрова та НТР координаційно-методичного центру з проблеми «Захист рослин», а в 2001 році затверджена Радою корпорації «Укрвінпром».

Предметом досліджень вчених Виноробної станції та інституту завжди були й кліщі. У першому огляді щодо шкідників виноградників на території України, підготовленому Н.Р. Гернет у 1948 році, повідомляється про значне поширення та високу шкідливість павутинного кліща (*Eriophyes vitis* Pgst.), який деформує листя виноградних кущів. Згодом Г.І. Маречек, П.М. Штеренберг, О.О. Романченко неодноразово поверталися до проблеми захисту

виноградників від кліщів. Це було з масовим розмноженням і посиленням їх шкідливості. З 1957 року відділ захисту рослин розпочав вивчення екології звичайного павутинного кліща, динаміку його чисельності та шкідливості, а також випробування нових ефективних акарицидів, методів та термінів їх застосування. Результати цих досліджень наведено у підсумках роботи відділу захисту рослин за 60 років.

У 1985 році у відділі (М.С. Константинова) було вперше розпочато різнобічні дослідження акарофауни виноградників півдня України. Встановлено, що акарокомплекс винограду півдня України представлений 16 видами кліщів, що належать до 7 родин. Вивчено динаміку розвитку кліщів, співвідношення фітофагів, акарофагів, сапрофагів та пантофагів. На підставі багаторічних досліджень динаміки розвитку кліщів на більшості районованих сортів побудовано градаційну криву проходження продромальної, еруптивної фаз та фаз максимальної чисельності та кризи.

У роки масових закладок виноградників на піщаних ґрунтах виникла проблема захисту молодих насаджень від підгризаючих шкідників. Співробітниками інституту А.А. Кондрацьким та П.М. Хорунжим було вивчено види хрущів, які шкодять молодим виноградникам на піщаних ґрунтах, і розроблено методи боротьби з ними.

У 80-ті роки на виноградники дослідного господарства «Таїровське» було завезено кримського скосаря. Чисельність та шкідливість його різко наростала. Крім того, на виноградниках Одеської області було виявлено вогнища різкого підвищення чисельності несправжніх короїдів (Bostrichidae). Розроблені співробітниками відділу заходи дозволили стабілізувати їхню чисельність на рівні, нижчому за поріг шкодочинності.

У діяльності відділу захисту рослин важливе місце завжди займали дослідження з фітопатології. Результати цих досліджень докладно викладено в оглядових роботах П.М. Костюка «Підсумки науково-дослідної роботи інституту за 40 років», П.М. Штеренберг із співавторами «Підсумки фітопатологічних досліджень за 60 років», а також у збірці «Виноградарство і виноробство», випуск 41, який вийшов у 2004 році до 100-річного ювілею ННЦ «Інститут виноградарства та виноробства ім. В.Є. Таїрова».

Слід зазначити, що напрям і методологічні засади досліджень із фітопатології були закладені В.Є. Таїровим завдяки тісній співпраці з

такими фітопатологами, як А.А. Ячевський, І.Л. Сербінов, Н.О. Холодковський, професор Агрономічного інституту в Парижі П'єр Віала та ін.

А.А. Ячевський (1863-1932) – видатний дослідник миколого-флористичного напрямку другої половини ХІХ століття. У 1901 році він організував фітопатологічну та мікологічну станцію, а у 1907 році – Бюро з мікології та фітопатології Вченого Комітету. Співпраця А.А. Ячевського з Виноробною станцією була тривалою та продуктивною. У 1906 році він випускає книжку «Грибні паразитні хвороби виноградної лози», у 1906 році – «Мілдью та оїдіум». У «Щорічниках», що видавалися А.А. Ячевським у 1909-1912 роках, неодноразово публікувалися матеріали різних хвороб винограду.

Тісно співпрацював із В.Є. Таїровим і І.Л. Сербінов (1872-1925) – випускник кафедри морфології та систематики Петербурзького університету, перший у Росії дослідник бактеріозів рослин.

У звітах Станції, що публікувалися з 1905 року, наводяться переліки хвороб, виявлених у різних зонах виноградарства. Аналогічні дані відображають також «Статистико-економічні відомості за матеріалами, отриманими від господарів», що публікувалися в журналі «Вісник виноробства» щорічно з 1908 року. У цьому ж журналі часто друкувалися оглядові статті, що відображали стан вивченості різних хвороб за кордоном та рекомендації.

У перші роки існування Виноробної станції було проведено значну роботу з питань мікологічної флористики та патології виноградної рослини. Було зібрано велику кількість гербарного матеріалу у всіх районах виноградарства України. Підсумки цієї роботи були представлені окремими статтями щодо хвороб винограду. У статті А.А. Ячевського “З області фітопатології у виноградарстві” (1925) докладно й ґрунтовно описано 7 видів грибкових паразитів, а С.П. Сандович через 10 років у статті “Розповсюдження деяких хвороб винограду на Одещині” детально описав 9 видів паразитних грибів винограду. Головні бактеріальні хвороби винограду описані у статті І.Л. Сербінова “*Micrococcus staphylophagus* Serb. – його раси та патогенез їх” (1925).

Значно більше даних про кількісний та якісний склад збудників хвороб винограду наведено в «Річних звітах відділу захисту рослин» за період з 1925 по 1941 роки. У них наведено відомості про 46 збудників грибкових хвороб, 2 бактеріальні хвороби, 2 хвороби, що

викликаються квітковими паразитами неінфекційних хвороб.

П.М. Костюк уперше зібрав усі літературні першоджерела з мікології та фітобактеріології виноградної лози в Україні, упорядкував синоніміку та встановив родові та видові назви збудників хвороб відповідно до даних міжнародної номенклатури. Він провів інвентаризацію видового складу збудників хвороб винограду шляхом обстеження насаджень та за гербарними зразками. У 1949 році П.М. Костюк опублікував монографію "Шкідлива флора виноградної лози в Українській РСР". Одним із важливих напрямів роботи відділу є вивчення некрозів здеревілих органів виноградних кущів. Розвиток та шкідливість хвороб цієї групи залежать від умов вирощування винограду. В умовах укритого виноградарства високою шкідливістю характеризувалися судинний та плямистий некрози. Після переведення виноградників на формування кущів за типом високих штаблів різко посилилася шкідливість чорної плямистості, інфекційного усихання кущів, ески та ін.

Особливо слід зупинитися на дослідженнях плямистого некрозу виноградної лози, проведених П.М. Штеренберг. Виноградарі та більшість фітопатологів вважали, що некроз виноградних кущів пов'язаний із пошкодженнями їхньої деревини зимовими морозами. Деякі фахівці відстоювали вірусну та бактеріальну природу захворювання. Розпочавши роботу у відділі захисту винограду 1952 році на посаді молодшого наукового співробітника, П.М. Штеренберг відразу звернула увагу на широке поширення та високу шкідливість даного захворювання. Симптоми ураження плямистим некрозом (периферичне деструктивне загнивання тканин винограду, що здеревеніли) різко відрізняються від ознак морозних пошкоджень і таких хвороб, як судинний некроз, серцевинна гниль, відмирання стрілок і рукавів та ін. Провівши мікологічні та фітопатологічні дослідження, Штеренберг уперше встановила інфекційну природу захворювання. Збудник хвороби – гриб із роду ракодиела (гіфоміцет) – легко виділяється з уражених тканин на живильні середовища. Зараження чистою культурою гриба легко вдається за зниженої позитивної температури. Зі штучно заражених тканин реізолюється цей же гриб, який викликає плямистий некроз винограду, названий *Rhacodiella vitis Shterenberg. sp. nov.* У 1961 році на Всесоюзній науково-методичній нараді із захисту винограду від хвороб та шкідників було схвалено точку зору П.М. Штеренберг про інфекційну природу плямистого некрозу, що розповсюджується на

виноградниках за допомогою конідій виявленого нею гриба *Rhacodiella vitis*. П.М. Штеренберг всебічно вивчила особливості розвитку плямистого некрозу на винограді та розробила заходи боротьби із захворюванням. Дослідження з розробки заходів боротьби з плямистим некрозом продовжив Б.А. Чайкін.

У 70-ті роки на насадженнях зі штаббовим формуванням кущів різко посилювався розвиток та підвищилася шкідливість чорної плямистості (екскоріозу), інфекційного усихання кущів та ески. У 1971 році П.М. Штеренберг вперше повідомила про високий ступінь ураження виноградників в Україні чорною плямистістю, а 1977 році вона інформує про посилення розвитку на виноградниках півдня України чорного відмирання рукавів *Sphaeropsis malorum* Berk.

У зв'язку з широким поширенням і високою шкідливістю хвороб здерев'янілих частин виноградних кущів, відділом з 1980 року, вперше в країнах СНД, розпочато різнобічні дослідження ареалу, особливостей розвитку та шкідливості чорної плямистості, інфекційного усихання виноградних кущів, ески та інших хвороб.

Розроблено методики оцінки ступеня зараження насаджень хворобами, їх ареалу та шкідливості. З 1980 року проведено обстеження насаджень практично у всіх виноградарських районах Одеської, Миколаївської, Херсонської, Закарпатської та АР Крим. У 85 господарствах України обстежено 2437 ділянок виноградників. На ступінь ураження хворобами оцінено 252 984 кущів винограду. На агаризоване пивне сушло висіяно 27 163 зразки деревини виноградних кущів для виділення та ідентифікації збудників хвороб.

Співробітниками відділу розроблено комплекс агротехнічних та хімічних захисних заходів щодо боротьби з хворобами, що вражають багаторічні частини виноградних кущів.

Важливою ланкою системи захисту винограду від шкідливих організмів є заходи щодо вирощування здорового садивного матеріалу. Вивчалися особливості розвитку хвороб на всіх етапах технологічного процесу виробництва щеплених саджанців – при вирощуванні прищепних та подвійних лоз та на етапі їх зберігання, при стратифікації та загартуванні щеплень, при вирощуванні саджанців у шкільці та при зберіганні саджанців. В результаті проведених досліджень розроблено ефективну систему захисту виноградного посадкового матеріалу від хвороб.

Постійно удосконалюється сортимент засобів захисту винограду від хвороб та шкідників. Майже всі препарати (фунгіциди,

інсектициди, акарициди, біопрепарати), рекомендовані для застосування, пройшли оцінку у відділі захисту рослин інституту. Відділ тісно співпрацює з усіма вітчизняними та зарубіжними фірмами – виробниками нових засобів захисту рослин.

Останніми роками фітосанітарна ситуація на виноградниках України суттєво ускладнюється. Це пов'язано з посиленням агресивності та шкідливості хвороб та шкідників, змінами технології вирощування винограду та значним зменшенням обсягів проведення захисних заходів. Виключити втрати врожаю винограду від хвороб та шкідників можна, застосовуючи науково обґрунтовану інтегровану систему захисних заходів, основними ланками якої є: постійний моніторинг фітосанітарної ситуації, різнобічні дослідження особливостей розвитку комплексу хвороб та шкідників, прогнозування інтенсивності їх розвитку та шкідливості, визначення оптимальних термінів, розробка рекомендацій щодо термінів використання засобів захисту насаджень, контроль якості та ефективності засобів захисту виноградників від хвороб та шкідників.

РОЗДІЛ IV

ФОТОГРАФІЇ З КОЗАРЕМ ІВАНОМ МИХАЙЛОВИЧЕМ

Козар Іван Михайлович, 1977

*Шерер В.О., Коваль М.М., Ляний О.Д., Філіппов Б.О., Власов В.В.,
Мельничук Б.Д., Шевченко М.Г. (верхній ряд), Белякова З.М., Козар І.М.,
Лянна В.І. (нижній ряд)*

*Козар І.М., Сикирницький А.О., Назорна О.П.,
Борисовський М.Я., Литвинов П.І.*

Семінар по захисту рослин

Після звітної сесії, 1984

Після наукової конференції

*На сільськогосподарській виставці в палаці спорту в Одесі :
Самара О.М., Геркалюк О.Г., Лянный О.Д., Дилик А.П., Козар І.М.,
Дем'яненко В.М., Амбарнікова І.М.*

Козар І.М. на тлі рідного інституту

Козар І.М. з колегою на сходах інституту

На дослідній ділянці, 1983

На дослідній ділянці, 2007

*На сходинках рідного інституту :
Козар І.М., Постоян Т.Г., Власова О.Ю., Кобець В.Б.*

На Потьомкинських сходах

Афанасенко С.П., Козар І.М., Нікіфорова Л.Т.

Іван Михайлович у дегустаційному залі інституту

РОЗДІЛ V

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК ПУБЛІКАЦІЙ КОЗАРА ІВАНА МИХАЙЛОВИЧА³

1964

1. Козарь И. М., Парфилова М. Е. *Новые* фунгициды в борьбе с милдью винограда. *Защита растений*. 1964. № 10. 26 с.

1971

2. Козарь И. М. *Действие* новых фунгицидов на болезни и виноградную лозу в зависимости от способов их применения : автореф. диссерт. канд. биол. наук. Ленинград: ВНИИЗР, 1971. 23 с.

3. *Козарь И. М. *Действие* новых фунгицидов на болезни и виноградную лозу в зависимости от способов их применения : диссерт. ... канд. биол. наук. Ленинград: ВНИИЗР, 1971.

4. Козарь И. М. *Оценка* двух схем опрыскивания виноградников фунгицидами. *Тезисы докл. 6-й научн. конф. мол. ученых ВИЗР*. Ленинград, 1971. С. 84-85.

5. Козарь И. М. *Эффективность* различных фунгицидов в борьбе с основными болезнями виноградной лозы в зависимости от кратности обработок и применяемых концентраций в Северо-Западной зоне виноградарства Украины. *Бюллетень ВИЗР*. Ленинград, 1971. Вып. 22. С. 37-43.

6. Козарь И. М. *Эффективность* чередования опрыскиваний фунгицидами в борьбе с милдью и серой гнилью винограда. *Тезисы докл. 6-й научн. конф. мол. ученых ВИЗР*. Ленинград, 1971. С. 83-84.

1972

7. *Козарь И. М. *О сроках* применения фунгицидов. *Защита растений*. 1972. № 4.

8. Кабахидзе Д. М., Быченко Н. И., Галинский Л. И., Козарь И. М., Купарашвили О. Г. *Эффективность* новых фунгицидов в борьбе с серой гнилью винограда. *Тезисы докл. 1-го межд. симпозиума по серой гнили винограда*. Кишинев: Лумина, 1972. С. 24-25.

³ У хронологічний покажчик включено опубліковані праці Козаря Івана Михайловича за 1964-2008 рр. У межах кожного року матеріали розміщено в хронологічному порядку в такій послідовності : книги; брошури; статті у збірниках та періодичних виданнях. Праці, не перевірені de visu, позначено *.

1973

9. Козарь И. М. **Влияние** опрыскиваний фунгицидами во время цветения винограда на завязывание ягод и жизнеспособность пыльцы. *Труды ВИЗР*. Ленинград, 1973. Вып. 36. С. 123-126.
10. Козарь И. М. **Влияние** фунгицидов на виноградную лозу. *Труды ВИЗР*. Ленинград, 1973. Вып. 36. С. 127-133.

1974

11. Кабахидзе Д. М., Быченко Н. И., Галинский Л. И., Козарь И. М., Купарашвили О. Г. **Эффективность** новых фунгицидов в борьбе с серой гнилью винограда. *Материалы 1-го междунар. симпозиума по серой гнили винограда*. Кишинев: Картя Молдовеняске, 1974. С. 113-116.
12. Горкавенко А. С., Кирюхин Г. А., Козарь И. М., Панин В. К., Пупко В. Б. **К вопросу** о дальнейшем развитии виноградарства в условиях заражения филлоксерой. *Виноделие и виноградарство СССР*. 1974. №3. С. 27-29.

1975

13. Горкавенко А. С., Козарь И. М., Сырельщикова Л. П. **Временные** указания по влажному обеззараживанию виноградного посадочного материала от филлоксеры препаратами гексахлорциклогексана (ГХЦГ). МСХ СССР. 1975. 26 с.

14. *Козарь И. М. **Филлоксера**. *Рекомендации по защите виноградников от вредителей, болезней и сорняков*. Киев : Урожай, 1975.
15. Козарь И. М. Новые фунгициды в борьбе с милдью винограда. *Сборник трудов ботанического сада УССР*. 1975.

1976

16. Козарь И. М., Панин В. К., Войтенко Г. А. **Инструкция** по применению гексахлорциклогексана (ГХЦГ) в борьбе с корневой филлоксерой на виноградниках и меры безопасности при борьбе с препаратом. М., 1976. 12 с.
17. Горкавенко А. С., Козарь И. М., Панин В. К., Войтенко Г. А. **Инструкция** по комплексной защите маточников подвойных сортов винограда от филлоксеры и сорняков. М., 1976. 12 с.

18. Козарь И. М., Коченко З. Н. **Милдью** винограда и

эффективность новых фунгицидов в борьбе с ней. *Труды ВИЗР*. Ленинград, 1976. Вып. 46. С. 120-138.

19. Козарь И. М. **Влияние** фунгицидов на урожай винограда, его пищевую ценность и хранение. *Труды ВИЗР*. Ленинград, 1976. Вып. 46. С. 138-142.

20. Козарь И. М., Коченко З. И., Васильева З. И., Мартынова Н. Н. **Серая** гниль винограда и эффективность новых фунгицидов в борьбе с ней. *Труды ВИЗР*. Ленинград, 1976. Вып. 46. С. 143-150.

21. *Козарь И. М., Звольский Л. И. **Гибридные** сорта винограда и здоровье человека. *Здоровье*. 1976. № 8.

22. *Козарь И. М. **Листовая** форма филлоксеры на европейских сортах винограда. *Защита растений*. 1976. № 2.

1977

23. **Рекомендації** по боротьбі з шкідниками та хворобами на виноградниках / Штеренберг П. М. та ін. Київ: Урожай, 1977. 29 с. Авторами також є: Банковська М. Г., Козар І. М., Коченко З. І., Шиліна О. В., Чайкін Б. О.

1978

24. Козарь И. М., Бескровная М. Л., Сторожук Е. М. **Вредители** и болезни винограда и особенности борьбы с ними в 1978 году. Одесса, 1978. 4 с. Инф. листок ОЦНТИ.

25. Козарь И. М. **Методические** рекомендации по защите виноградников от вредителей и болезней в 1978 году. Одесса: Облполиграфиздат, 1978. 23 с.

26. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Рекомендации по защите с.-х. растений от вредителей и болезней в 1978 году по УССР*. Киев: Урожай, 1978. С. 100-104.

1980

27. Козарь И. М., Березовская Е. А. **Некоторые** болезни древесины виноградных кустов и меры борьбы с ними. *Повышение эффективности производства и улучшение качества винограда и вина*. Новочеркасск, 1980. С. 49-51.

28. Козарь И. М., Сторожук Е. М. **Вредители** и болезни виноградной лозы. *Методические рекомендации по защите с.-х. растений от вредителей и болезней в 1980 году по Украинской ССР*.

Киев: МСХ УССР, 1980. С. 102-106.

29. Козарь И. М. *Методические* рекомендации по защите винограда от вредителей и болезней в 1980 году. Одесса : Гортипография, 1980. С. 3-22.

30. Козарь И. М. *Методические* рекомендации по применению гербицидов на виноградниках. Одесса : Гортипография, 1980. С. 23-33.

1981

31. Козарь И. М. *Методические* рекомендации по защите виноградного посадочного материала от вредителей и болезней на разных этапах производства саженцев. Киев : ЦУОП Главплодвинпрома УССР, 1981. 5 с.

32. Козарь И. М. *Вредители* и болезни виноградной лозы и меры борьбы с ними. *Метод. реком. по защите с.-х. растений от вредителей и болезней в 1980 году по Украинской ССР*. Киев : МСХ УССР, 1981. С. 112-118.

33. *Фитосанитарное* состояние виноградников на Украине и перспективы защиты их от вредных организмов / Козарь И. М. и др. *Виноградарство и виноделие*. Киев: Урожай, 1981. С. 64-67.

Авторами также являются : Штеренберг П. М., Сторожук Е. М., Березовская Е. А., Бескровная М. Л.

1982

34. Козарь И. М. *Вредители* и болезни винограда. *Метод. реком. по защите с.-х. растений от вредителей и болезней в 1982 году по Украинской ССР*. Киев: МСХ УССР, 1982. С. 82-85.

1983

35. Козарь И. М., Булгаров К. П. *Защита* виноградных саженцев от болезней. Одесса, 1983. 2 с. Инф. листок ОЦНТИ.

36. *Указания* по опытно-производственному применению хинозола, 98%-ного растворимого порошка для борьбы с болезнями виноградного посадочного материала / Козарь И. М. и др. Москва : ВНИИЭСХ, 1983. 5 с.

Авторами также являются : Штеренберг П. М., Березовская Е. А., Войтенко Г. А., Баран В. Н.

37. Козарь И. М. *Вредители* и болезни винограда. *Метод. реком.*

по защите с.-х. растений от вредителей и болезней в 1983 году по Украинской ССР. Киев: МСХ УССР, 1983. С. 85-86.

38. Козарь И. М. **Система** защиты винограда от вредителей и болезней. *Рекомендации по повышению продуктивности и стабильности виноградарства в Укр. ССР.* Одесса : Облтипография, 1983. С. 16-18.

1984

39. Козарь И. М., Бабчук И. В., Шиліна О. В. **Захист** виноградників від гронової листокрутки. Київ : Урожай, 1984. 6 с.

40. Козарь И. М. **Рекомендации** по борьбе с черной пятнистостью, инфекционным усыханием и ботрихидами на виноградниках. Киев : ЦУОП Главплодвинпрома УССР, 1984. 5 с.

41. Козарь И. М., Бабчук И. В., Шиліна О. В. **Рекомендації** по боротьбі з шкідниками, хворобами та бур'янами на виноградниках. Київ : Урожай, 1984. 25 с.

42. **Рекомендации** по особенностям обрезки и ухода за виноградниками на Юге Украины в весенний период 1984 года / Лянной А. Д. и др. Киев : ЦУОП Главплодвинпрома УССР, 1984. 3 с.

Авторами также являются : Никифорова Л. Т., Шашков И. Г., Козарь И. М., Поляков В. И.

43. Козарь И. М. **Система** защиты виноградников от вредителей и болезней. Киев : Реклама, 1984. 6 с.

44. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Прогноз распространения главнейших вредителей, болезней и сорняков с.-х. культур и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах УССР в 1984 году.* Киев : УОП МСХ УССР, 1984. С. 76-79.

1985

45. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Прогноз распространения главнейших вредителей, болезней и сорняков с.-х. культур и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах УССР в 1985 году.* Киев : УОП МСХ УССР, 1985. С. 75-78.

46. Козарь И. М. **Особенности** развития болезней во время стратификации виноградных прививок и меры борьбы с ними / Козарь И. М. и др. *Виноградарство и виноделие.* Киев: Урожай, 1985. Вып. 28. С. 27-30.

Авторами также являются : Подгорный Е. Г.,

Березовская Е. А., Богданов В. А., Волошина Н. П.

1986

47. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Рекомендации по борьбе с главнейшими вредителями и болезнями с.-х. культур и прогноз распространения их в 1986 году в Одесской обл.* Одесса : Типография Облагропрома, 1986. С. 33-35.

48. Козарь И. М., Березовская Е. А. **Устойчивость** районированных и перспективных сортов винограда к черной пятнистости. *Тезисы докл. Всес. научно-практического совещания «Перспективы генетики и селекции винограда на фитоиммунитет», г. Симферополь.* М., 1986. С. 54-55.

49. Козарь И. М. **Бенлейт.** *Энциклопедия виноградарства.* Кишинев, 1986. Т.1 . 150 с.

50. Козарь И. М. **Инфекционное** усыхание кустов. *Энциклопедия виноградарства.* Кишинев, 1986. Т. 1. 464 с.

51. Козарь И. М. **Карбофос.** *Энциклопедия виноградарства.* Кишинев, 1986. Т. 1. 7 с.

52. Козарь И. М. **Кельтан.** *Энциклопедия виноградарства.* Кишинев, 1986. Т. 1. 25 с.

53. Козарь И. М. **Поликарбацин.** *Энциклопедия виноградарства.* Кишинев, 1986. Т. 1. 423 с.

54. Козарь И. М. **Полихом.** *Энциклопедия виноградарства.* Кишинев, 1986. Т. 1. 426 с.

55. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Прогноз распространения главнейших вредителей, болезней и сорняков с.-х. культур и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах УССР в 1986 году.* Киев : УОП МСХ УССР, 1986. С. 94-97.

56. Козарь И. М. **Рекомендации** по интенсивной технологии возделывания виноградников / Лянной А. Д. и др. Одеса, 1986. 34 с.

Авторами также являются : Никифорова Л. Т., Шашков И. Г., Козарь И. М., Шевченко И. В., Смелянский Н. Л.

1987

57. Козарь И. М. **Система** защиты виноградников от болезней и вредителей. *Рекомендации по интенсивной технологии возделывания виноградников.* Киев: Урожай, 1987. С. 28-33.

58. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Прогноз распространения главнейших вредителей, болезней и сорняков с.-х.*

культур и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах УССР в 1987 году. Киев: УОП МСХ УССР, 1987. С. 106-109.

59. Козарь И. М. **Топсин**. Энциклопедия виноградарства. Кишинев, 1987. Т. 3. С. 253.

60. Козарь И. М. **Эупарен**. Энциклопедия виноградарства. Кишинев, 1987. Т. 3. С. 484.

61. Козарь И. М. **Штеренберг** П. М. Энциклопедия виноградарства. Кишинев, 1987. Т. 3. С. 438.

62. Козарь И. М. **Памяти** П. М. Штеренберг. Садоводство, виноградарство и виноделие Молдавии. 1987. № 10. 63 с.

1988

63. Лянной А. Д., Никифорова Л. Т., Козарь И. М. **Интенсивная** технология выращивания винограда. Одесса, 1988. Плакат.

64. Козарь И. М. Справочник по виноградарству. Киев: Урожай, 1988. 208 с.

65. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Прогноз распространения главнейших вредителей, болезней и сорняков с.-х. культур и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах УССР в 1988 году*. Киев: УОП МСХ УССР, 1988. С. 120-125.

66. Козарь И. М., Березовская Е. А. **Пораженность** винограда черной пятнистостью. *Защита растений*. 1988. № 8. С. 30-31.

67. Козарь И. М., Березовская Е. А. **Устойчивость** районированных и перспективных сортов винограда к черной пятнистости (экскориозу). *Всес. научно-техн. сов. «Перспективы генетики и селекции винограда на фитоиммунитет»*. Киев: Наукова думка, 1988. С. 167-173.

68. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Рекомендации по повышению качества винограда и сокращению потерь в виноградарстве*. Одесса: Облполиграфиздат, 1988. С. 123-125.

1989

69. Козарь И. М. **Промышленное** виноградарство. Киев : Урожай, 1989. 208 с.

70. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Прогноз распространения главнейших вредителей, болезней и сорняков с.-х. культур и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах УССР в 1989 году*. Киев: УОП МСХ УССР, 1989. С. 130-133.

1990

71. Козарь И. М. *Справочник* по защите винограда от вредителей, болезней и сорняков. Киев: Урожай, 1990. 112 с.

72. Козарь И. М. *Вредители* и болезни винограда. *Прогноз распространения главнейших вредителей, болезней и сорняков с.-х. культур и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах УССР в 1990 году*. Киев: УОП МСХ УССР, 1990. С. 103-105.

73. Козарь И. М., Березовская Е. А., Хорунжая Г. М., Клименко Л. Н. *Защита* винограда от возбудителей инфекционного усыхания на Украине. *Садоводство и виноградарство*. 1990. № 7. С. 28-30.

74. Козарь И. М. *Комплексная* защита виноградного посадочного материала от болезней. *Виноградарство и виноделие*. Киев: Урожай, 1990. Вып. 33. С. 33-36.

75. Козарь И. М., Березовская Е. А., Хорунжая Г. М., Клименко Л. Н. *Инфекционное* усыхание виноградных кустов на Украине. *Проблемные вопросы защиты винограда от вредных организмов: материалы Всес. научно-практ. конф. (Ялта, 1989)*. Ялта, 1990. С. 249-255.

1991

76. Козарь И. М. *Болезни* винограда (грибные болезни). *Болезни сельскохозяйственных культур*. Киев: Урожай, 1991. Т. 3. С. 106-122.

77. Козарь И. М. *Болезни* винограда (неинфекционные болезни). *Болезни сельскохозяйственных культур*. Киев: Урожай, 1991. Т. 3. С. 127-128.

78. Козарь И. М. *Болезни* виноградного посадочного материала. *Болезни сельскохозяйственных культур*. Киев: Урожай, 1991. Т. 3. С. 128-130.

79. Козарь И. М. *Система* мероприятий защиты винограда от болезней. *Болезни сельскохозяйственных культур*. Киев: Урожай, 1991. Т. 3. С. 130-131.

80. Козарь И. М. *Вредители* и болезни винограда. *Прогноз распространения главнейших вредителей, болезней и сорняков с.-х. культур и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах УССР в 1991 году*. Киев: ООП Укринформагпрома, 1991. С. 71-73.

81. Козарь И. М. *Милдью?* Нет, клещи. *Земля и люди*. 1991. № 3. С. 3.

82. Козар І. М. **Екологічно** безпечна технологія вирощування винограду для дієтичного та дитячого харчування. *Тези доп. респ. конф.: "Виробництво екологічно чистої плодоовочевої продукції, картоплі та винограду (20-21 червня 1991 р. м. Київ). Київ : УААН, 1991. С. 33-34.*

1992

83. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Прогноз развития и распространения основных вредителей, болезней и сорняков с.-х. растений и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах Украины в 1992 году.* Киев : ООП Укринформагропрома, 1992. С. 98-102.

84. Козарь И. М. **Экологически** безопасная система защиты винограда от гроздевой листовертки. *Виноград и вино России.* 1992. № 2. С. 10-13.

1993

85. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда. *Прогноз развития и распространения основных вредителей, болезней и сорняков с.-х. растений и рекомендации по борьбе с ними в хозяйствах Украины в 1993 году.* Киев : ООП Укринформагропрома, 1993. С. 97-101.

1994

86. Козарь И. М., Скороход В. А., Силецкий В. П. **Микал** – новый фунгицид для защиты виноградников. Херсон, 1994. 4 с. Инф. листок Херсонского межотраслевого ТЦНТИП.

87. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз розвитку і розповсюдження основних шкідників, хвороб та бур'янів с.-г. рослин та рекомендації щодо боротьби з ними в господарствах України в 1994 році.* Київ: ООП Укринформагропром, 1994. С. 102-105.

88. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз розвитку і розповсюдження основних шкідників, хвороб та бур'янів с.-г. рослин та рекомендації щодо боротьби з ними в господарствах України в 1994 році.* Київ: ООП Укринформагропром, 1994. С. 105-109.

1995

89. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз розвитку і розповсюдження основних шкідників, хвороб та бур'янів с.-г. рослин*

та рекомендації щодо боротьби з ними в господарствах України в 1995 році. Київ: ООП Укрінформагпропром, 1995. С. 109-111.

90. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз розвитку і розповсюдження основних шкідників, хвороб та бур'янів с.-г. рослин та рекомендації щодо боротьби з ними в господарствах України в 1995 році.* Київ: ООП Укрінформагпропром, 1995. С. 112-115.

91. Козарь И. М. **Вредители** и болезни винограда и меры борьбы с ними. *Настольная книга виноградаря.* Киев: Урожай, 1995. С. 178-214.

1996

92. Козарь И. М. **Экологически** безопасная технология защиты винограда от гроздовой листовертки и клещей. 1996. 2 с. / Инф. листок ОЦНТИ.

93. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 1996 році.* Київ : ООП Укрінформагпропром, 1996. С. 106-108.

94. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 1996 році.* Київ: ООП Укрінформагпропром, 1996. С. 108 -111.

95. Козар І. М. **Екологічно** безпечна технологія захисту винограду від шкідників і хвороб. *Новини захисту рослин.* 1996. № 1. С. 18.

1997

96. Козар І. М. **Деревина** виноградних кущів. Ареал хвороб. *Захист рослин.* 1997. № 1. С. 12-13.

97. Козарь И. М., Березовская Е. А., Волошина Н. П. **Ареал** и вредоносность болезней, вызывающих усыхание виноградных кустов. *Виноградарство и виноделие : сб. науч. работ.* Киев: Аграрная наука, 1997. С. 34-47.

98. Козарь И. М., Константинова М. С. **Экологически** безопасная технология защиты винограда от гроздовой листовертки и клещей. *Виноградарство и виноделие : сб. научн. работ.* Киев: Аграрная

наука, 1997. С. 53-62.

99. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 1997 році.* Київ: ООП Укрінформагропром, 1997. С. 88-91.

100. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 1997 році.* Київ: ООП Укрінформагропром, 1997. С. 91-93.

1998

101. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 1998 році.* Київ: ООП Укрінформагропром, 1998. С. 89-91.

102. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 1998 році.* Київ: ООП Укрінформагропром, 1998. С. 92-94.

1999

103. Козар І. М. **Виноградарство** : підручник для студентів вищих аграрних закладів освіти. Київ: Урожай, 1999. 288 с.

104. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 1999 році.* Київ: ООП Укрінформагропром, 1999. С. 90-92.

105. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 1999 році.* Київ: ООП Укрінформагропром, 1999. С. 92-95.

2000

106. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах*

- України в 2000 році. Київ: ООП Укрінформагропром, 2000. С. 88-90.
107. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 2000 році.* Київ: ООП Укрінформагропром, 2000. С. 90-92.
108. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 2001 році.* Київ: ООП Укрінформагропром, 2001. С. 104-106.
109. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 2001 році.* К.: ООП Укрінформагропром, 2001. С. 106-108.
110. Козар І. М., Березовська О. О., Волошина Н. П., Константинова М. С., Левчук В. М. **Рекомендації** щодо захисту виноградників від хвороб та шкідників. К.: Укрвінпром, 2001. 60 с.
111. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 2002 році.* К.: ООП Укрінформагропром, 2002. С. 106-108.
112. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 2002 році.* К.: ООП Укрінформагропром, 2002. С. 108-110.
113. Козар І. М., Константинова М. С. **Захист** виноградників від шкочинних видів кліщів. *Аграрна наука – виробництву.* 2003. № 3. 19 с.
114. Козар І. М. **Екологічно** безпечна технологія захисту виноградників від гронової листокрутки. *Аграрна наука–виробництву.* 2003. № 3. 18 с.
115. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 2003 році.* Київ: ООП Укрінформагропром, 2003. С. 99-101.

116. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 2003 році*. Київ: ООП Укрінформагпропром, 2003. С. 101-103.

117. Козарь И. М. **Черный** рак на винограде и меры борьбы с ним. *Виноделие и виноградарство*. 2003. № 3. С. 29-31.

2004

118. Сто лет дорогою В.Є. Таирова / коллектив авторов. Одесса : ННЦ «ИВиВ им. В.Е Таирова», 2004. С. 94-101.

119. Козарь И. М. **Виноград**. Болезни, вредители : меры борьбы. Одесса, 2004. 64 с. Библиотечка агронома от компании РАЙЗ.

120. Козар І. М. **Шкідники** та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 2004 році*. Київ : ООП Укрінформагпропром, 2004. С. 111-113.

121. Козар І. М. **Система** хімічних заходів щодо захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів в господарствах України в 2004 році*. Київ: ООП Укрінформагпропром, 2004. С. 113-115.

122. Козарь И. М. **Фитосанитарное** состояние виноградников Украины. *Виноградарство и виноделие* : межвед. темат. науч. сб. Одесса, 2004. Вып. 41. С. 5-21.

123. Козар І. М., Березовська О. О., Волошина Н. П. **Комплексна** шкодочинність грибкових хвороб винограду. *Виноградарство и виноделие* : межвед. темат. науч. сб. Одеса, 2004. Вип. 41. С. 22-37.

124. Козарь И. М., Березовская Е. А. **Микофлора** виноградных черенков и эффективность фунгицидов в борьбе с ней. *Виноградарство и виноделие* : межвед. темат. науч. сб. Одеса, 2004. Вып. 41. С. 54-65.

125. Козар І. М., Березовська О. О., Волошина Н. П. **Ефективність** нових фунгіцидів проти грибкових хвороб винограду. *Виноградарство і виноробство* : межвід. темат. наук. зб. Одеса, 2004. Вип. 41. С. 100-119.

126. Козарь И. М. *Экологически* безопасная система защиты винограда от гроздовой листовертки. *Виноградарство і виноробство* : межвід. темат. наук. зб. Одеса, 2004. Вип. 41. С. 120-135.
127. Козар І. М. *Захист* виноградників від шкідників і хвороб. *Виноград вино*. 2004. № 6. С. 20-23.
128. Козар І. М., Березовська О. О., Волошина Н. П. *Комплексна* шкодочинність грибкових хвороб винограду. *Виноградарство і виноробство* : межвід. темат. наук. зб. Одеса, 2004. Вип. 41. С. 22-37.
129. Козар І. М., Березовська О. О., Іванченко В. О. *Способи* боротьби з чорною плямистістю винограду. *Аграрна наука – виробництво*. 2004. № 1. 20 с.

2005

130. Козарь И. М. *Болезни* и вредители винограда. Меры борьбы. Одесса, 2005. 64 с.

131. Козар І. М. *Шкідники* та хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів України та рекомендації щодо захисту рослин у 2005 році*. Київ: Головдержзахист, 2005. С. 109-111.
132. Козар І. М. *Система* хімічних заходів захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів України та рекомендації щодо захисту рослин у 2005 році*. Київ: Головдержзахист, 2005. С. 111-113.
133. Козар І. М. *Шкідники* і хвороби винограду. *Прогноз фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів у господарствах Одеської області на 2005 рік*. Одеса, 2005. С. 40-44.
134. Козар І. М. *Система* хімічних заходів захисту винограду від хвороб і шкідників. *Прогноз фітосаніт. стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів у госп. Одеської області на 2005 рік*. Одеса, 2005. С. 44-46.
135. Козар І. М. *Літо* було важке. Як бути далі? *Виноград. Вино*. 2005. № 1. С. 26-27.
136. Козарь И. М., Константинова М. С. *Экологически* безопасная система защиты винограда от гроздовой листовертки и клещей. *Виноградарство и виноделие XXI столетия: материалы Международного симпозиума*. Одесса : Optimum, 2005. С. 128-135.

2006

137. Козар І. М., Плешко О. Б., Бабаянц О. В. та ін. **Прогноз** фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів у господарствах Одеської області на 2006 р. Одеса, 2006. 68 с.
138. Козарь И. М. **Виноградникам** – надежную защиту (советы ученых). *Одесский дачник*. 2006. № 8. С. 4-5.
139. Козарь И. М. **Черная** пятнистость: советы ученого. *Одесский дачник*. 2006. № 11. 5 с.
140. Козарь И. М. **Недуги** посадочного материала. *Одесский дачник*. 2006. № 15. С. 3.
141. Березовська О. О., Козар І. М., Константинова М. С. **Захист** виноградників від грибних хвороб. *Виноград. Вино*. 2006. № 6. С. 20-21.

2007

142. Березовская Е. А., Козар И. М., Баранец Л. А., Шматковская Е. А. **Эффективность** Таноса против грибных болезней винограда. *Виноградарство і виноробство* : межвід. темат. наук. зб. Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», 2007. Вип. 45 (1). С. 26-32.
143. Козар І. М., Плешко О. Б., Бабаянц О. В. та ін. **Прогноз** фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту с.-г. рослин від шкідників, хвороб та бур'янів у господарствах Одеської області на 2007 р. Одеса, 2007. 94 с.
144. Козарь И. М. **Нужен** комплексный подход в борьбе с болезнями виноградного растения. *Одесский дачник плюс*. 2007. № 4. С. 2-3.
145. Константинова М. С., Козар І. М., Березовська О. О. **Фунгіцид** Танос на виноградниках. Застосування препарату проти комплексу грибних хвороб. *Карантин і захист рослин*. 2007. № 12. С. 21-23.

2008

146. Виноградарство : підручник / Дудник М. О., Коваль М. М., Козарь І.М., Ляний О.Д., Гонтар В. Т., Іщенко І. О., Хреновсков Е. І. 2-ге вид, перероб. і доп. Київ : Арістей, 2008. 332 с.

147. Березовська О. О., Козар І. М. **Заходи** боротьби з грибними хворобами винограду. *Аграрна наука – виробництву*. 2008. № 1. 17 с.
148. Березовська О. О., Козар І. М. **Ефективність** Таносу проти грибних хвороб винограду. *Сад, виноград і вино України*. 2008. № 2-3. С. 44-45.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I

Основні дати життя і діяльності Козара Івана Михайловича.....	3
--	---

РОЗДІЛ II

<i>В.В. Власов, В.О. Шерер</i> Козар Іван Михайлович	5
---	---

РОЗДІЛ III

<i>І.М. Козар</i> Лабораторія захисту рослин	8
---	---

РОЗДІЛ IV

Фотографії з Козарем Іваном Михайловичем.....	20
---	----

РОЗДІЛ V

Хронологічний покажчик публікацій Козара Івана Михайловича	28
---	----

Науково-популярне видання

Козар Іван Михайлович
Біобібліографічний покажчик наукових праць
за 1964-2008 роки

Одеса, ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова»

Відповідальний редактор Н. А. Мулюкіна
Технічні редактори : Г. О. Возняк, В. М. Суховілова
Коректор О. С. Запорожан
Графічний дизайн обкладинки В. М. Левчука

Здано до друку 11.01.2025 р.
Підписано до друку 22.01.2025 р.
Формат 32 x 45/4. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк цифровий.
Наклад 100 прим. Замовлення № 157

Видавництво ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова»
65496, м. Одеса, с-ще Таїрове,
вул. Перемоги, 27
тел.: + 380 (48) 740-36-76
E-meil: iviv_nnc@ukr.net
www.tairov.org.ua

Свідоцтво ДК № 2903 від 17.07.2007 р.